



בחסות החשכה

מעצרי לילה של קטינים פלסטינים

בגדה המערבית



בחסות החשכה

מעצרי לילה של קטינים פלסטינים
בגדה המערבית

אוקטובר 2020

בחסות החשכה

מעצרי לילה של קטינים פלסטינים
בגדה המערבית

כתיבה ומחקר: שלי כהן

עריכה וסיוע בכתיבה ומחקר:
אנדריאה סלצ'אן

ריכוז מידע: אורלי ברמק, מורד
מונא, ירין שכטר

גביית תצהירים: עו"ד תגריד
שביטה

ייעוץ משפטי: עו"ד נדיה דקה,
עו"ד דניאל שנהר

שער: נועה פינקלשטיין

עיצוב: סופי קואופרטיב

סדר ועימוד: דבורה פולק

אוקטובר 2020

המוקד להגנת הפרט מבקש להודות
למאות האנשים והגופים בישראל
ובעולם התומכים בפעילותו. עיקר
המימון מקורו בישויות מדיניות זרות.
רשימת התורמים המלאה מפורטת
באתר רשם העמותות ובאתר
האינטרנט של המוקד.

ISBN 978-965-7625-04-0



תוכן העניינים

מבוא	6
מעצרי לילה: עניין של שגרה	8
הפגיעה השיטתית בזכויות הנערים במהלך המעצר הלילי	10
זימון לחקירה: החלופה ההולמת למעצרי לילה יזומים	20
מסקנות והמלצות	22

מבוא

מאות פעמים מדי שנה פולשים כוחות הצבא באישון לילה לבתים בגדה המערבית, זורעים בהלה ופחד בדרי הבית – קטנים וגדולים כאחד – ולוקחים למעצר נער מבני המשפחה.¹ אלימות אופפת מעצרים אלה. לא אחת נפרצת דלת הכניסה לבית; לעתים נשלפים הנערים בכוח ממיטותיהם. בידיים אזוקות – בדרך כלל מאחורי הגב ובאופן הגורם לכאב – ובעיניים מכוסות, מובלים הנערים אל רכב צבאי. במהלך הנסיעה ברכב הם נחשפים לא אחת להשפלות, קללות ומכות מצד החיילים. בחלק מהמקרים מסיעים אותם החיילים בין מספר תחנות עד להבאתם למתקן בו הם צפויים להיחקר על ידי המשטרה או השב"כ. בכל אחת מהתחנות הם מוחזקים בתנאים ירודים, בקור או בחום, כמעט תמיד ללא אוכל ושתייה, ללא אפשרות לעשיית צרכים במקום הולם, ולא פעם תוך שנמנע מהם לישון. לכל אורך מסע החתחתים הלילי הזה, שעשוי להימשך שעות ארוכות, שרויים הנערים בחוסר ודאות לגבי המתרחש; הם אזוקים ומכוסים עיניים כמעט כל העת ומוקפים בחיילים חמושים המשוחחים ביניהם בשפה שזרה להם.

לפרקטיקה המתוארת כאן ועולה מעשרות תצהירים שגבה המוקד להגנת הפרט, השפעה מכרעת על מהלך החקירה אותה עוברים הנערים, כמו גם על תוצאותיה. הקטינים מגיעים לחדר החקירות כשהם אחוזי אימה, רעבים ומותשים, חלקם אף חבולים. לכך מצטרפת העובדה שהחקירה מתבצעת ללא נוכחות הורה והנערים אינם מיוודעים בזכויות הבסיסיות שעומדות להם, כמו זכות השתיקה והזכות להיוועץ בעורך דין. כל אלה יוצרים כר נוח להפעלת לחץ על הקטינים להודות בעבירות המיוחסות להם או למסור מידע על אחרים.²

שגרת המעצרים הננקטת נגד קטינים פלסטינים מהווה הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי, לרבות האמנה לזכויות הילד, אותה אשררה ישראל בשנת 1991. אמנה זו קובעת, כי ילד לא יועמד בפני עינויים או בפני טיפול או עונש אחרים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים; כי מעצרו של ילד ישמש רק כאמצעי אחרון ולפרק זמן מתאים הקצר

1 מנתונים שנמסרו למוקד להגנת הפרט במסגרת בקשה לפי חוק חופש המידע, עולה כי בשנת 2018 נעצרו על ידי כוחות הביטחון 970 קטינים תושבי הגדה המערבית ובשנת 2019 נעצרו 855 קטינים תושבי הגדה, ור' [מכתב מיום 24.6.2020 מרפ"ק יניב ארקוס, מדור תלונות ציבור ארצי וחופש מידע במשטרת ישראל, למוקד להגנת הפרט](#). אחוז ניכר מהקטינים הללו נעצר מהבית בשעות הלילה. יובהר, כי כל אימת שמוזכרים בדו"ח זה "כוחות הצבא", הכוונה היא לחיילים או לחיילי משמר הגבול (מג"ב), המבצעים גם הם מעצרים בשטחים הכבושים.

2 ההודאה הנגבית מן הקטין או המידע המפליל שהוא מוסר הם המהווים את הבסיס לכתב האישום ברוב המוחלט של המקרים. לא ייפלא, אם כן, כי סיכוייו של קטין פלסטיני להיות מורשע בעבירות המיוחסות לו הם כמעט מוחלטים. כך, למשל, בשנים 2014-2015, הורשעו בבתי המשפט הצבאיים למעלה מ-95% מהקטינים שהוגש נגדם כתב אישום, ור' האגודה לזכויות האזרח בישראל, [מעצר והעמדה לדין של קטינים פלסטינים בשטחים הכבושים: עובדות ונתונים לשנת 2015](#), ינואר 2017.

ביותר; כי ילד שהחופש נשלל ממנו ינהגו בו באנושיות ובאופן המתחשב בצרכיו, ותינתן לו הזכות לשמור על קשר עם משפחתו על ידי התכתבות וביקורים, למעט במקרים חריגים; וכי תהיה לילד שהחופש נשלל ממנו הזכות לגישה מהירה לעזרה משפטית או לעזרה מתאימה אחרת.³

זו השנה הרביעית שהמוקד מייחד מאמצים לבחינת הפרת הזכויות השיטתית של קטינים פלסטינים על ידי כוחות הביטחון. הפעם יפנה הדו"ח זרקור אל הפגיעות שעוברים נערים במהלך מעצרו הלילי – מרגע חדירת כוחות הצבא לביתם ועד להבאתם למתקן החקירה – ויבחן את המצב העובדתי בכל הנוגע לזימון קטינים לחקירה כחלופה למעצר יזום. הדו"ח אינו עוסק במהלך החקירה ובתנאי הכליאה של הנערים. תחום זה, מזעזע ומטלטל לא פחות, נסקר בדו"ח שפרסם המוקד באפריל 2018.⁴

3 [אמנה בדבר זכויות הילד](#), 1989, סעיף 37.

4 המוקד להגנת הפרט, [ילדות אזוקה: מעצרו של נערים פלסטינים בגדה המערבית](#), אפריל 2018.

מעצרי לילה: עניין של שגרה

מסמך שנוסח על ידי היועץ המשפטי לגדה המערבית וכותרתו "דף תדריך למפקד ולחייל – ביצוע מעצר של קטינים", קובע כי "יש לבחון בכל תכנון מעצר אם קיימת אפשרות לבצעו בשעות היום, או שמא קיים צורך מבצעי בביצועו בשעות הלילה", וכי על החיילים להקפיד על עניין זה ביתר שאת כאשר מדובר בקטינים, "נוכח הרגישות שבמעצרים, ונוכח הקשיים החוקיים שבביצוע חקירות בשעות הלילה (קרי, בין השעות 22:00 בלילה, עד 7:00 בבוקר)".⁵ בפועל, מעצר של פלסטינים בביתם מבוצע כמעט תמיד בשעות הקטנות של הלילה, בין שמדובר בבגירים ובין שמדובר בקטינים.

כדי ללמוד על היקפה ומאפייניה של תופעת מעצרי הלילה בקרב קטינים פלסטינים, גבה המוקד להגנת הפרט בין החודשים נובמבר 2018 ופברואר 2020 תצהירים מ-81 נערים תושבי הגדה המערבית, אשר נעצרו על ידי כוחות הצבא למן אוגוסט 2018 ועד דצמבר 2019. הקשר עם הנערים הללו נוצר בעקבות פנייה של בן משפחתם למוקד בבקשה שיסייע באיתור מקום החזקתם לאחר המעצר.⁶ כל התצהירים נגבו על ידי עורכת הדין תגריד שביטה, בתוך חודש עד חמישה חודשים מיום מעצמם של הנערים. המפגש עם הנערים לצורך גביית התצהירים התקיים בבית הכלא בו הוחזקו באותה עת, בין אם במסגרת מעצר עד תום ההליכים ובין אם במסגרת ריצוי עונש מאסר שנגזר עליהם. במקרים בהם התקיים המעצר בבית הנער, נגבו גם עדויות טלפוניות מהוריהם של הנערים או ממבוגר אחר שהיה עד להתרחשויות.

מתוך 81 הנערים שמסרו תצהיר, 58 (כ-72%) נעצרו בביתם באופן יזום בשעות הלילה – בין 23:00 ל-5:00 בבוקר. 22 מהנערים נעצרו מחוץ לבית בנסיבות שונות – רובם בשעות היום ומיעוטם בלילה. רק נער אחד נעצר מביתו בשעה סבירה – בסביבות 20:00 בערב.

תמונה דומה עולה גם מפילוח כלל הפניות שהתקבלו במוקד בשנים 2018-2019 לאיתור כלואים קטינים. בשנת 2018 היוו הפניות לאיתור קטינים שנעצרו בין השעות 23:00 בלילה ל-5:00 בבוקר כ-52% מסך הפניות (133 מתוך 258 פניות) לאיתור מקום החזקתם של כלואים

5 המסמך התקבל במסגרת בקשה לפי חוק חופש המידע אודות נוהל מעצר קטינים, ור' [מכתב מיום 8.12.2014 מלשכת דובר צה"ל למוקד להגנת הפרט](#), עמ' 15-16 (להלן: דף תדריך למפקד ולחייל). יודגש, כי [חוק הנוער \(שפיטה, ענישה ודרכי טיפול\)](#), תשל"א-1971, הקובע כי חקירתם של קטינים בני 14 שנים ומעלה אסורה בין השעות 22:00 ל-7:00, אינו חל באופן פורמלי על קטינים פלסטינים המתגוררים בגדה המערבית.

6 המדובר בשירות שהמוקד מספק לאוכלוסייה הפלסטינית בהיעדר גורם רשמי מטעם המדינה המודיע למשפחות העצורים ביוזמתו על עצם מעצרו של בן משפחה או על מקום הימצאו. זאת, למרות שישראל מחויבת לעשות כן, הן לפי המשפט הבינלאומי והן לפי החקיקה הצבאית.

בגיל הקטינות, ואילו בשנת 2019 התייחסו כ-60% מפניות אלה (120 מתוך 199 פניות) לקטינים שנעצרו בשעות הלילה. נתונים שנאספו במוקד לאורך השנים מצביעים על חפיפה כמעט מוחלטת בין היות המעצר פעולה מתוכננת המתקיימת בביתו של הקטין לבין ביצועו בשעות הקטנות של הלילה.

הוריו של קטין אחד בלבד דיווחו כי יום לפני המעצר קיבלו זימון טלפוני להתייצב עם הנער לחקירה. נער אחר סיפר כי כשבועיים לפני שנעצר קיבל שיחת טלפון מקצין שכינה עצמו "חסן", במסגרתה נדרש "להסגיר עצמו" לצבא. אצל יתר 56 הנערים שימש המעצר הלילי כאמצעי ראשון להבאתם לחקירה. דהיינו, כלל לא ניתנה להם האפשרות להתייצב לחקירה מיוזמתם, בעקבות זימון בכתב או בטלפון. זאת, על אף שנוהלי הצבא קובעים כי "נוכח רגישותה של סוגיית מעצר קטינים, נכון תמיד לשקול את האפשרות של זימוןם לחקירה חלף מעצמם, ולפעול כך במקרים המתאימים", וכי מעצר מתוכנן ויזום יבוצע רק "אם הנסיבות אינן מאפשרות את זימונו של הקטין לחקירה, או שקיים חשש, כי הזימון יהא בלתי אפקטיבי".⁷

7 דף תדריך למפקד ולחייל, ר' הערת שוליים 5 לעיל.

הפגיעה השיטתית בזכויות הנערים במהלך המעצר הלילי

פרק זה מתבסס על תצהיריהם של אותם 58 נערים שנעצרו בביתם באישון ליל. מתוך הנערים הללו, אחד היה בן 14 בעת המעצר; תשעה היו בני 15; 15 היו בני 16; ו-33 בני 17. תיאוריהם המצוטטים להלן משקפים את הפרקטיקות הפוגעניות הנהוגות כלפי קטינים פלסטינים, החל מרגע המעצר ועד להעברתם למתקן החקירה. לצורך שמירה על ביטחונם ופרטיותם של הנערים יובאו שמותיהם בראשי תיבות בלבד.

פלישת החיילים לבית

דפוס דומה עולה מתצהיריהם של הנערים. הם מדווחים כי החיילים דפקו בחוזקה בדלת הבית ואז פרצו פנימה – לעתים למעלה מעשרה חיילים – בעוד בני הבית ישנים. נערים רבים מספרים כי הוצאו ממיטתם באלימות. כמעט אף פעם לא נמסרה להם או לבני המשפחה סיבת המעצר. להורים לא נאמר לאן נלקח הבן וכיצד יהיה ניתן לעמוד אתו בקשר, ולעתים קרובות הדרך היחידה לאתרו היא באמצעות פנייה למוקד להגנת הפרט. המעצר בשעות הלילה הופך את החוויה לטראומטית עבור המשפחה כולה. שוב ושוב מתארים הנערים את הבעתה שאחזה באחיהם הקטנים כתוצאה מכניסתם הפתאומית של החיילים לבית. כמו כן, שבה וחוזרת התופעה בה חיילים לא מאפשרים לנערים העצורים להיפרד מהוריהם ואחיהם, אותם הם עשויים לא לפגוש במשך חודשים ארוכים, אם יישארו כלואים, ועד שיוסדר לבני המשפחה ביקור בכלא.⁸

ח"נ, בן 15 בעת המעצר, תיאר את שהתרחש בביתו שבנחאלין:

בשעה 3:00 בבוקר עצרו אותי מהבית. ישנתי. שמעתי דפיקות חזקות על דלת הכניסה. התעוררתי. יצאתי מחדרי לבדוק מה קורה. ראיתי בבית המון חיילים. ראיתי אחד מהם מדבר עם אבא. אמרו שאני עושה בעיות והם רוצים לעצור אותי. לא אמרו לאן לוקחים אותי. לא קיבלתי שום זימון [לחקירה] קודם. לו היו מזמנים אותי הייתי מגיע... יש לי שתי אחיות ושני אחים. שניים קטנים, בני שנה ושלוש. הקטנים

8 ככלל, קטינים המסווגים כביטחוניים אף אינם רשאים לשוחח בטלפון עם הוריהם, למעט במספר מתקני כליאה בהם מתקיים "פיילוט" בעניין. להרחבה ר' <http://www.hamoked.org.il/Document.aspx?dID=Updates2090>

התחילו לבכות, פחדו. החיילים הכניסו את בני המשפחה לחדר אחד. סגרו אותם שם. שמעתי את הקטנים בוכים. אבא נשאר אתי.⁹

ק"א מסעיר, בן 17 בעת המעצר, סיפר כך:

נעצרתי ב[ינואר] 2019, בשעה 2:30 בלילה. ישנתי. התעוררתי לקול רעש חזק. החיילים פרצו את הדלת ונכנסו. היו כ-12 חיילים. קפצתי לראות מה קורה ונתקלתי בחייל. הוא השכיב אותי על הרצפה ואזק אותי לאחור עם אזיקוני פלסטיק. הוא הידק מאוד מאוד. בבית היינו רק אני, אמא ואבא. ההורים שלי שאלו 'מה קרה? למה אתם לוקחים אותו?'. לא ענו להם.¹⁰

לפי ר"מ מג'נין, בן 16 בעת המעצר:

נעצרתי ב[פברואר] 2019 בשעה 4:30 בבוקר. ישנתי. אבא העיר אותי. אמר 'קום, יש צבא בבית'. הוא היה עם כשבעה חיילים אצלי בחדר. אחד מהם אמר 'תתלבש, לוקחים אותך'. סירבו לאפשר לי להיפרד מהמשפחה. אחיי הקטנים בכיתות א', ג' ו-ד'. כולם בכו וגם אמא... אמא רצתה להיפרד ממני. החייל לא נתן לה ודחף אותה אחורה.¹¹

מניעת האפשרות להתלבש

11 מהנערים דיווחו כי החיילים סירבו לאפשר להם להתלבש ליציאה מן הבית ובהתאם למזג האוויר. כך, למשל, א"ט, שהיה בן 16 כשחיילים פלשו לביתו בקלקיליה, העיד שנלקח למעצר כשהוא לבוש בבגדי שינה.¹² כמוהו נערים נוספים. חלק מהנערים סיפרו שהחיילים לא אפשרו להם לקחת מעיל, או אפילו נעליים.

ג"ה ממחנה הפליטים פוואר, שהיה בן 17 בעת מעצרו בשלהי 2018, העיד כיצד התעללו בו החיילים בהקשר זה: "כשהוציאו אותי מהבית, כל המשפחה התחילה לבכות [...] כי הוציאו אותי עם גופיה וללא נעליים, והימים היו קרים מאוד".¹³ מתיאורו בהמשך עולה, כי הוא נותר ללא בגדים עליונים ונעליים במהלך ההעברה לחקירה, ובמשך כשלושים דקות אף אולץ לשבת בחוץ, על הקרקע, בקור העז.

9 מתוך תצהיר שנתן ביום 29.11.2018 (105047).

10 מתוך תצהיר שנתן ביום 17.6.2019 (106040).

11 מתוך תצהיר שנתן ביום 18.6.2019 (106390).

12 מתוך תצהיר שנתן ביום 2.12.2018 (105074).

13 מתוך תצהיר שנתן ביום 9.3.2018 (105926).

כיסוי עיניים ואיזוק ידיים

נוהלי הצבא לעניין מעצר קטין מחייבים את החיילים "לשקול בכל מקרה האם קיים צורך ביטחוני בכיסוי עיניו של העצור, ולעשות כן רק אם סבור מפקד הכוח שהדבר נחוץ להגנה על הכוחות המלווים או למניעת בריחתו של העצור".¹⁴ חרף זאת, ועל אף שכמעט בכל המקרים סיפרו הנערים שהלכו עם החיילים ללא התנגדות, לכולם, ללא יוצא מן הכלל, הושם כיסוי עיניים בעת המעצר או במהלך הובלתם למתקן החקירה. אחד הנערים, ע"א מג'נין, שהיה בן 17 כשנעצר, מסר שעניו נקשרו על אף שהוא ומשפחתו הפצירו בחיילים להימנע מכך משום שהוא סובל מפגיעה רבת שנים בעיניים.¹⁵ ש"ח משוויכה, בן 17 בעת המעצר, דיווח שבזמן ההעברה למתקן החקירה לא הסתפקו החיילים בכיסוי העיניים, וכיסו את כל פניו.¹⁶

ח"נ בן ה-15, תיאר כיצד התעללו בו החיילים לאחר שכיסו את עיניו:

בהתחלה החזיקו אותי מאחור, שניים. בשלב מסוים השאירו אותי ללכת לבד – כל הדרך הם שמו לי רגליים כשאני לא רואה. נפלתי מדי פעם וקמתי... מצאתי את עצמי נתקל בעמוד. נפצעתי בצד שמאל במצח... לאורך כל הדרך הם צחקו, כאילו עשו ממני משחק והשתעשעו להפיל ולהתקיל אותי.¹⁷

כמו כיסוי העיניים, כך גם האיזוק אמור להיות אמצעי הנלווה להליך המעצר בלידת ברירה, ומקל וחומר כאשר מדובר בעצור שהינו קטין. ברם, מתצהיריהם של הנערים עולה, כי האיזוק מבוצע כעניין שבשגרה ומשמש לא פעם כאמצעי להשפלה ולגרימת סבל פיזי. חרף ההנחיה לפיה ניתן לאזוק קטין רק כאשר הדבר חיוני, ו"כששתי ידיו של העצור נמצאות מלפנים",¹⁸ ידיהם של כלל הנערים נאזקו, ועל פי רוב מאחורי גבם.

כך סיפר ר"ע ממחנה הפליטים ג'לזון, בן 16 בעת המעצר:

החייל אמר 'תסתובב, אני רוצה לאזוק אותך'. הוא אזק את ידי לאחור עם אזיקוני פלסטיק... הלכנו ברגל כשעה לפחות. האיזוק שלי היה מאוד מהודק... החיילים הלכו אתי כשהם מרימים את ידיי האזוקות למעלה. זה כאב מאוד. הידיים דיממו. אמרתי לקצין שכואב לי, שיתיר קצת את הקשר. הוא הורה לחיילים להוריד לי את הידיים למטה מאחור, לא להרים אותן למעלה. אבל לא התיר ולא שחרר את האיזוק.¹⁹

14 דף תדריך למפקד ולחייל, ר' הערת שוליים 5 לעיל.

15 מתוך תצהיר שנתן ביום 18.6.2019 (106270).

16 מתוך תצהיר שנתן ביום 10.12.2018 (105175).

17 ר' הערת שוליים 9 לעיל.

18 דף תדריך למפקד ולחייל, ר' הערת שוליים 5 לעיל.

19 מתוך תצהיר שנתן ביום 7.3.2019 (105904).

למ"כ מקבאטיה, בן 17 בעת המעצר, נגרם נזק פיזי מתמשך כתוצאה מהאיזוק ההדוק:

אזקו אותי לפני עם אזיקונים מאוד מהודקים, מאוד מאוד. האזיקונים נשאר כך עד שעות אחר הצהריים באותו היום. כפות ידי התנפחו ונהיו כחולות. היה לי נימול למשך כשבוע. היה לי קשה לתפקד בידיים.²⁰

אלימות, השפלה ואיומים מצד הכוח העוצר

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד קובעת כי על המדינות החתומות עליה לנקוט את כל האמצעים המתאימים על מנת להגן על ילדים מפני אלימות גופנית או נפשית, ניצול או התעללות.²¹ בהתאם לכך, תקיפה או התעללות בקטין הן עבירות חמורות על פי חוק העונשין הישראלי, ובפרט ככל שהמעשים התבצעו על ידי מי שהיה אחראי על הקטין.²² אף נוהלי הצבא לעניין מעצר קטין קובעים כי "בכל מקרה חל איסור חמור להשתמש באלימות פיזית או מילולית כנגד העצור, שלא צורך!", וכן מוזכר בהם כי "הפעלת אלימות כלפי עצור היא עבירה פלילית, העשויה להוביל אף להעמדתו לדין של חייל הנחשד בביצועה".²³ ברם, כפי שעולה מדיווחיהם של הנערים, חיילים אינם מקפידים לנהוג בקטינים בזהירות מיוחדת, אלא להיפך: עצורים פלסטינים שטרם מלאו להם 18 שנים חשופים תדיר לפגיעות פיזיות ולהשפלה מצד כוחות הצבא.

12 מהנערים חוו אלימות פיזית ואיומים עוד במהלך פעולת המעצר, לנגד עיני הוריהם ואחיהם הקטנים.

י"ס ממחנה הפליטים ג'נין, בן 17 בעת המעצר, סיפר:

התעוררתי מרעש של פיצוץ בדלת. יצאתי לסלון וראיתי עשרות חיילים. מיד אחד החיילים הכניס אותי לחדר, השכיב אותי על הפנים והתחיל לתת לי מכות. היו שניים. שניהם נתנו מכות בכל חלקי גופי עם הרגליים והידיים כשאני מרותק לרצפה. תוך כדי מכות שאלו לשמי... בירידה [במדרגות הכניסה לבית] החייל שם לי את הרובה מאחורי הראש ואמר שאם יקרה משהו, אם מישהו יזרוק אבנים, הוא יירה בי.²⁴

סיפורו של ל"מ משוויכה, בן 17 בעת המעצר, חמור לא פחות:

נעצרתי ב[אוקטובר] 2018 בשעה 2:30 בלילה מהבית. הייתי בבית

20 מתוך תצהיר שנתן ביום 27.1.2019 (105397).

21 ר' הערת שוליים 3 לעיל, סעיף 19.

22 חוק העונשין, תשל"ז-1977, סעיפים 368 ו-368ג.

23 דף תדריך למפקד ולחייל, ר' הערת שוליים 5 לעיל. הדגשה במקור.

24 מתוך תצהיר שנתן ביום 4.7.2019 (106557).

עם אמא לבד... החיילים נכנסו הביתה מבלי שהרגשנו, פקחתי את העיניים וראיתי חיילים – רבים מהם – מעלינו כשאנחנו עדיין במיטה. אחד מהם הרים אותי וזרק אותי לרצפה. אחר כך זרקו את אמא... צעקתי על החייל ואז הוא נתן לי בוקס במותן. זה כאב מאוד... קשרו את ידיי לאחור עם אזיקי מתכת וכיסו את עיניי. לא ראיתי את אמא ולא נפרדתי ממנה. לא יודע איפה היא היתה. לקחו את הטלפון [הנייד שלי] ואת תעודת הזהות והוציאו אותי לג'יפ בחוץ.²⁵

ע"ס היה בן 16 עת פרץ לביתו שבבית לחם כוח צבאי גדול בשעה 3:00 לפנות בוקר:

ישנתי. פתאום התעוררתי כשידו של חייל מחזיקה בידי, פקחתי עיניי. ראיתי הרבה חיילים, שישה או שבעה. החייל משך אותי מהמיטה, כך, ללא שום התראה. ישר הוביל אותי החוצה, דרך הסלון. לא היה בסלון אף אחד ממשפחתי. הוא הצמיד אותי לקיר ושאל איפה אני מחביא את הנשק. איים ואמר שהוא מומחה לפירוק נשק. הראה תמונות ושאל איפה הדבר הזה. אמרתי שאיני יודע. הוא איים לשבור לי את העצמות והראש אם לא אודה. החקירה הזו ארכה כעשר דקות. לצדו היו עוד שני חיילים. שאר החיילים חיפשו בבית.²⁶

מופעי האלימות שכיחים אפילו יותר בזמן ההעברה למתקן החקירה, כאשר הנערים מופרדים כבר ממשפחתם ונתונים לחסדיהם של החיילים באופן מוחלט. 28 מהנערים דיווחו שספגו אלימות בשלב זה של המעצר. לא אחת שולבה האלימות הפיזית כלפיהם בקללות ובהשפלות.

ע"צ ממחנה הפליטים ג'לזון, בן 16 בעת המעצר, תיאר את שחווה כשנלקח ברגל מביתו למקום החקירה בהתנחלות בית אל:

החיילים שהלכו אתי, לאורך כל הדרך נתנו לי מכות בידיהם, ברגליהם, בנשקים שלהם, בקתות הרובים, על גבי במיוחד. קיבלתי מכות גם על רגליי וידיי. לא ידעתי מאיפה נחתו עליי כל המכות האלה. בגב היו מכות יבשות, המכות האלה כאבו לי מאוד. המכות המשיכו עד שהגענו לבית אל. היתה בדיקה בכניסה לבית אל. הרופא ראה את הסימנים של המכות ושאל מאיפה זה. אמרתי שזה מהחיילים. החייל שנכח במקום התחיל לצעוק ולהגיד שזה לא נכון, אני התווכחתי אתו. הוא ניסה לתקוף אותי. פחדתי. אמרתי 'בסדר, זה לא אתם'. ממש פחדתי ממנו. הרופא רק הסתכל ולא הגן עליי.²⁷

25 מתוך תצהיר שנתן ביום 5.12.2018 (105119).

26 מתוך תצהיר שנתן ביום 28.10.2019 (108431).

27 מתוך תצהיר שנתן ביום 21.2.2019 (105893).

ע"ע ממחנה הפליטים אל ערוב, בן 17 בעת המעצר, סיפר על התקיפה
הקשה שעבר בדרך לרכב הצבאי ובתוכו:

הלכתי איתם [עם החיילים] כקילומטר וחצי ברגל. אחד מאנשי המג"ב
תפס אותי מהידיים מאחור, מהאיזוק, והשני כל הזמן משך את ראשי
למטה. לאורך כל הדרך היו עליות וירידות, עפר וסלעים. שני המלווים
כל הזמן קיללו קללות גסות, נתנו מכות על כל חלקי גופי בידיהם
וברגליהם. בעיטות וסטירות. הגענו אחרי קילומטר וחצי למקום
שאנחנו קוראים לו מחנה צבאי... הגיע הקצין. שחרר את קשר העיניים
ושחררו קצת את האזיקים ונתן לשתות מים. הוא החזיר את קשר
העיניים והלך. הקצין הלך. אחד הנוכחים נתן לי מכה חזקה עם קת
הרובה שלו ואמר 'תעלה לג'יפ'. זה כאב מאוד. התחלתי לצעוק, הרי
אני לא רואה. אמרתי 'אל תכה'. אני לא יודע איפה הג'יפ. למה אתה
מרביץ לי'. התנפלו עליי כעשרה אנשי מג"ב. זרקו אותי לרצפה
והתחילו לתת לי מכות על כל חלקי גופי, עם קת רובה, נעליים וידיים.
צעקו 'תשתוק'. קיללו כל הזמן. זה נמשך אולי רבע שעה. היו לי
סימנים של מכות יבשות ברגל שמאל, כתף ימין ועל הגב. את זה ראו
החברים שלי. אחרי ה'חגיגה', כשאני עייף מאוד, כואב מאוד, זרקו
אותי לרצפת הג'יפ, בין רגלי החיילים שם. רציתי לישון. הם הרימו את
הווליום ברדיו עד הסוף כדי שלא אצליח לנוח. אחד מהם התחיל
לשפוך על פניי מים קרים.²⁸

הנוהג להסיע את הקטינים כשהם ישובים או שכובים על רצפת הרכב
הצבאי הינו מאפיין שכיח, העולה מרובם המוחלט של התצהירים. 48
מהנערים סיפרו כי הוסעו באופן זה, 24 מתוכם אף אולצו לשהות
בתנוחת כריעה, כשראשם כפוף כלפי מטה, במשך כל הנסיעה. אין זה
מפתיע כי גילויי האלימות נפוצים במיוחד בנסיבות אלה.

נ"ע ממחנה הפליטים ג'נין, בן 17 בעת המעצר, תיאר בתצהירו:

הגענו לג'יפ, העלו אותי וציוו עליי לכרוע ברכיים על רצפת הג'יפ. כל
פנייה שעשה הג'יפ, נפלתי, ואז קיבלתי מכה מחייל כדי ליישר אותי
לצד השני. הגענו לג'למה. החייל הרים אותי בידו והתחיל להוליך אותי
קדימה, ופתאום עזב אותי ומצאתי את עצמי נופל מהג'יפ, כי הוא לא
הזהיר אותי שיורדים ושיש מדרגות, נפלתי כשאני קשור עיניים [ואזוק
עם הידיים לאחור]. הם לא הרימו אותי. צעקו שאקום. היה קשה אבל
בסוף קמתי.²⁹

28 מתוך תצהיר שנתן ביום
25.9.2019 (108314).

29 מתוך תצהיר שנתן ביום
27.2.2019 (105897).

ק"ע ממחנה הפליטים ג'נין, בן 17 בעת המעצר, סיפר כיצד נרמס, בעודו שכוב על רצפת הרכב, על ידי הכלבים הצבאיים ששימשו לחיפוש בביתו:

בכניסה לג'יפ קשרו את עיניי וזרקו אותי על רצפת הג'יפ. רגליי מקופלות לצדי וידיי אזוקות לאחור. הם הכניסו את שני הכלבים מעליי. הרגשתי שנפצעתי בצוואר עם הציפורניים של אחד הכלבים. לא העזתי להתנגד. פחדתי שאקבל מכות. החיילים לא נתנו מכות אבל אחד מהם דחף אותי עם נעליו כל הזמן כדי להרחיק אותי ממנו. כאילו לא רצה שאהיה קרוב לרגליו.³⁰

שניים מהנערים דיווחו כי צולמו על ידי החיילים לצורך לעג ושעשוע.³¹ מ"ע' מתורמוסעיא, שהיה בן 17 כשנעצר, העיד כיצד ביזה אותו אחד החיילים בדרך זו, בשעה שכרע על רצפת הרכב הצבאי: "[החייל] הוריד לי את קשר העיניים ועשה אתי 'סלפי'. הוא אמר לי 'תרים את הראש', וצילם".³² א"ת' מבית פג'אר בן 16 בעת המעצר, סיפר שהרגיש מבעד לכיסוי העיניים כי החיילים מצלמים אותו באמצעות הטלפונים הסלולריים שלהם:

הושיבו אותי על רצפת הג'יפ. החיילים מסביב היו רבים כי זה היה ג'יפ גדול... בדרך, חיילים צילמו אותי במשך דקות ארוכות. הם צילמו וצחקו. אני הרגשתי את אור הפלאש של הצילומים. הבנתי שמצלמים אותי.³³

תלונות על אלימות חיילים

חלק בלתי נפרד מהמאבק בהתנהלותם הפסולה של כוחות הצבא – כלפי קטינים ובגירים כאחד – טמון בהגשת תלונות לרשויות האמונות על חקירת חשדות לאלימות לא מוצדקת במהלך ביצוע מעצרים והחזקה במשמורת. ברם, מטבע הדברים, נערים שנעצרו ונחקרו – בין אם שוחררו, או עודם מצויים במשמורת – אינם ששים להגיש תלונות, ומעדיפים שלא ליזום קשר עם הרשויות, הן בשל עצם הזעזוע שעברו, הן בשל חשש מהתנהגות נקמנית כלפיהם או כלפי בני משפחותיהם, והן בשל חוסר אומן במנגנוני הביקורת. חרף קשיים מובנים אלו, קורה שקטין מוצא לנכון לפנות בתלונה על שעבר בעת מעצרו וחקירתו. או אז, ובלבד שאחד מההורים

30 מתוך תצהיר שנתן ביום 20.2.2020 (108987).

31 על תופעה חמורה ומבישה זו, של צילום עצורים כ"מזכרת", התריע המוקד להגנת הפרט עוד בשנת 2006, ור' http://www.hamoked.org.il/Document.aspx?dID=280_update

32 מתוך תצהיר שנתן ביום 17.6.2019 (106306).

33 מתוך תצהיר שנתן ביום 7.2.2019 (105618).

נותן את הסכמתו לכך, ניתן להגיש תלונה.

רק בשניים מתוך 58 המקרים בהם עסקינן בדו"ח זה התאפשרה הגשת תלונה לצבא בגין אלימות שהפגינו החיילים במהלך המעצר ולאחריו, לרבות בעת שהנערים היו במצב של חוסר ישע קיצוני, מבודדים, אזוקים ומכוסים עיניים.

במקרה האחד, של ק"א מסעיר, בן 17 בעת המעצר, החיילים אף השתמשו באלימות פיזית ומילולית כדי לנסות ולכפות שיתוף פעולה עם כוחות הביטחון. זאת, תוך הפרה בוטה של האיסור המוחלט בדין הבינלאומי על גיוס תושבים מוגנים לשתף פעולה עם המעצמה הכובשת באמצעות הפעלת לחץ או ניצול מצוקה. לא למותר לציין, שהפעלת לחץ מעין זה על קטין בנסיבות המפחידות של מעצר לילה היא פסולה ומקוממת שבעתיים.

ובלשונו של ק"א:

בג'יפ הושיבו אותי מול הקצין האחראי [בעודו אזוק ומכוסה עיניים ככל הנראה]. הוא שאל 'מה אתה עושה. הנה גרמת להורים שלך לבכות. אתה מרוצה ממה שקורה?'. אמרתי שלא. הוא הציע לשחרר אותי מיד אם אסכים לעבוד איתם. [הוא אמר ש]יתן לי כסף, יעזור לי בבחינות ויתן לכל המשפחה אישורים לעבודה בישראל. יתן לי טלפון בו יתקשר אתי ואני אספק מידע על ילדים ואירועים... אמר 'אם אינך רוצה, אתה עצור'. שלחו אותי מהג'יפ הזה לג'יפ אחר שהיה במקום. הורו לי לשבת בכריעת ברכיים על רצפת הג'יפ ליד הרגליים של החיילים, כשאני אזוק לאחור וקשור עיניים. אמרו שעליי להוריד את הראש. היו שלושה חיילים... שלושתם התעללו בי. הם קיללו קללות גסות, נתנו מכות... במיוחד על הראש. הם ירקו עליי. כשביקשתי מים, הביאו כוס מים ובמקום לתת לי לשתות, הוא שפך את המים על הפנים שלי... הנסיעה לעציון ארכה שעות... לא ענית, רק אמרתי 'אאיי אאיי' מכאב. היו לי סימנים בראש, התנפח לי צד שמאל. עד היום אני סובל מכאבים בצלעות.³⁴

ביולי 2019 פנה המוקד להגנת הפרט לפרקליטות הצבאית בדרישה כי תחקור את התנהגותם של החיילים שהתעללו בק"א.³⁵ בתשובה שנתקבלה במוקד שמונה חודשים לאחר מכן, מסרה הפרקליטות הצבאית כי החליטה לסגור את תיק החקירה ללא נקיטת צעדים משפטיים נגד גורם צבאי כלשהו. המוקד בוחן את האפשרות לערער על החלטה זו.

34 ר' הערת שוליים 10 לעיל.

35 [מכתב מיום 21.7.2019](#)
[מהמוקד להגנת הפרט לסא"ל](#)
[גל עשהאל, הפרקליט לעניינים](#)
[מבצעיים.](#)

המקרה האחר הוא של ח"א ממחנה הפליטים ג'נין, אשר בספטמבר 2019, בהיותו בן 17, נעצר מביתו באישון לילה. מכתב תלונה בעניין הכאתו על ידי חיילי מג"ב – לרבות באמצעות קת רובה – במהלך המעצר וברכב הצבאי, נשלח לפרקליטות הצבאית בפברואר 2020.³⁶ הטיפול בתלונה הועבר למחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש). תשובת מח"ש לא התקבלה עד למועד פרסום הדו"ח.

מתוך מאות התלונות שמוגשות מדי שנה בגין מקרי אלימות של חיילים כלפי פלסטינים בשטחים הכבושים, רק בודדות מגיעות לכדי כתב אישום. מעקב שמנהלים ארגוני זכויות אדם אחר הטיפול בתלונות הללו לאורך השנים מראה שמערכת איפת החוק הצבאית אינה מאפשרת עשיית צדק כי אם חותרת ככל יכולתה להימנע מחקירה והעמדה לדין של חיילים שפגעו בפלסטינים.³⁷

מניעת צרכים חיוניים והחזקה בתנאים ירודים

בדרך למתקן בו יחקרו על ידי המשטרה או השב"כ, נאלצים הנערים לעתים קרובות לעצור בתחנות ביניים שונות, לרבות לצורך בדיקה רפואית המתקיימת על פי רוב בבסיס צבאי. הנערים מתארים עצירות ממושכות, הן בשטחים פתוחים והן בבסיסי צבא, בהם הוחזקו בתנאים קשים. הללו כללו חשיפה לקור או חום ניכרים, מניעת גישה לשירותים, היעדר מזון או שתייה, הלנה ללא מיטה או כיסוי הולמים, והותרת כיסוי העיניים או איזוק הידיים לזמן רב שלא לצורך. זאת, בניגוד גמור לנוהלי הצבא, הקובעים מפורשות כי יש לשמור על כבודם של העצורים, ובכלל זה לוודא כי הם מצויים במקום בו שוררים תנאים סבירים, לספק להם מזון ומים וביגוד חם בהתאם לצורך, לאפשר להם שימוש בשירותים, ולהימנע מנקיטת אלימות כלפיהם מכל סוג.³⁸

א"ת' מבית פג'אר, שהיה בן 16 בעת המעצר, הועבר לשהייה לילית במחנה צבאי באזור חלחול לאחר שנלקח מביתו בשעה 1:30 בלילה. על השהות במחנה סיפר:

הכניסו אותי ועוד עצור לתוך חדר שבו יש מיטות. קשרו את ידי למיטה ואת ידו של חברי למיטה אחרת. עינינו נשארו מכוסות. ישנו על מיטות ללא כיסוי. לא היו שמיכות. לא נתנו אוכל או שתייה. השאירו אותנו לבד והלכו, כנראה שמרו בחוץ. רציתי ללכת לשירותים, התחלתי לדפוק ברגליים על הרצפה ולקרוא להם לקחת

³⁶ [מכתב מיום 17.2.2020](#)
[מהמוקד להגנת הפרט לסא"ל](#)
[גל עשהאל, הפרקליט לעניינים](#)
[מבצעיים.](#)

³⁷ ר' למשל, יש דין, [דף נתונים](#)
[- איפת החוק על חיילים](#)
[החשודים בפגיעה בפלסטינים](#)
[וברכושם](#), נובמבר 2019.

³⁸ ר' הערת שוליים 5 לעיל, [מכתב](#)
[מיום 8.12.2014](#), [מלשכת דובר](#)
[צה"ל למוקד להגנת הפרט](#),
עמ' 4.

ח"ע היה בן 17 כשחיילים הגיעו לעוצרו מביתו שבקראוות בני חסן בשעה 2:30 לפנות בוקר. הוא הוסע ברכב צבאי במשך כשעתיים עד למחנה הסמוך לאריאל. שם, לפי עדותו:

שאלתי מה השעה. אמרו ש-4:30. הנסיעה היתה בסדר. הכניסו אותי לרופא ומשם לקרוואן. ישבתי שם על הרצפה כשאני אזוק וקשור עיניים. נשארתי שם עד השעה 14:30 באותו יום. אחרי בקשות לאוכל הם הלכו וחזרו עם פרי. נתנו אפרסק אחד. לא נתנו אוכל ושתייה. ביקשתי ולא נתנו. לא הסכימו לתת ללכת לשירותים. כל הזמן אמרו 'עוד מעט', ולא קיימו. אמרתי שאני מאוד רעב. אמרו 'תגיד מה אתה רוצה לאכול'. אמרתי 'שווארמה'. אמרו 'בסדר'. יצאו וחזרו עם אפרסק ואמרו 'תדמיין שזה טעם של שווארמה'. בשעה 16:00 בערך באו שוטרים ולקחו אותי... לסאלם [מקום החקירה]. הגענו לשם בשעה 18:00.⁴⁰

ה"ס מאל ח'דר, נעצר בעיצומו של חודש דצמבר, בשעה 3:00 לפנות בוקר, כשהיה בן 15:

המכונית נסעה במשך כשעה, עד שהגענו לעציון (יותר מאוחר ידעתי שזה המקום). הורידו אותי ליד קיר עם מנועי מזגנים, בחוץ. היה מאוד קר, קור כלבים. העמידו אותי שם ושמרו עליי שלושה או ארבעה חיילים. דרשו שאפנה את פניי למזגנים וגבי אליהם. זה נמשך כחצי שעה. ואז לקחו אותי לחדר. ביקשתי מהחייל ללכת לשירותים. הוא לקח אותי לשירותים, הוריד לי את המכנסיים. אחרי שסיימתי, הלביש אותי והחזיר אותי לחדר. [כל זה] כשאני עדיין אזוק וקשור עיניים. הוא דפק לי את הראש בדלת לפני שהכניס אותי פנימה. בחדר היה עוד עצור... היו מסביבנו שלושה חיילים שצפו במשחק כדורגל. ישבנו על כיסאות עד השעה 12:00 בערך. עוד לפני כל זה לקחו אותי לרופא עם מתורגמן. אמרתי שאני לא סובל ממחלות. בשעה 12:00 לקחו אותי לחקירה במקום שאני לא מכיר. הג'יפ הסיע אותי לשם.⁴¹

39 ר' הערת שוליים 33 לעיל.

40 מתוך תצהיר שנתן ביום 27.11.2019 (108571).

41 מתוך תצהיר שנתן ביום 7.3.2019 (105907).

זימון לחקירה: החלופה ההולמת למעצרי לילה יזומים

לא זומנתי לחקירה. לו היו מזמנים אותי הייתי הולך. לא היה צורך שיגיעו בצורה הזו.

ע"ד, בן 17 בעת מעצרו מביתו שבבורקה, נפת שכם⁴²

זימון לחקירה צריך לשמש כדרך המלך להבאתם לחקירה של קטינים החשודים בביצוע עבירה. כך עולה, בין היתר מחוק הנוער הישראלי, בו נקבע מפורשות כי האמצעי של מעצר יופעל נגד קטינים רק כמוצא אחרון.⁴³ הגם שחוק זה אינו חל בגדה המערבית (למעט על מתנחלים או בשטחי ירושלים המזרחית המסופחת), ברי כי פגיעותם היתרה של קטינים מחייבת להותיר את השימוש במעצר לילי יזום למקרים חמורים בלבד, באין ברירה אחרת, ולאחר שנבחנו בכובד ראש חלופות פוגעניות פחות. ואולם, בכל הנוגע לקטינים פלסטינים, הופכת ישראל ביד קלה את היוצרות, ונוקטת באופן שגרתי באמצעי הקשה והפוגעני ביותר.

בעקבות ביקורת חריפה שספג מארגוני זכויות אדם ומגורמים בינלאומיים, הכריז הצבא בשנת 2014, בתיאום עם משטרת ישראל, על הפעלת "פיילוט" של זימון קטינים פלסטינים לחקירה, תחת מעצרו בשעות הלילה. ברם, בפועל, הדבר כמעט ואינו מתבצע. כך למשל, מתוך 58 המקרים שנבחנו במסגרת כתיבת דו"ח זה, רק במקרה אחד דיווחו הורי הנער כי קיבלו זימון להתייצב לחקירה לפני שבנם נעצר. נער נוסף קיבל שיחה טלפונית מקצין צבא, שספק אם ניתן להגדירה כזימון. מספר זעום זה מעיד על התנערותם של כוחות הביטחון מיישום הפיילוט.⁴⁴

ניסיונותיו העיקשים של המוקד להגנת הפרט לקבל נתונים כלשהם לגבי היקף הפעלת הפיילוט העלו חרס. הצבא שב ומוסר כי אין בידי

42 מתוך תצהיר שנתן ביום 5.12.2018 (105075).

43 סעיף 10א לחוק, ור' הערת שוליים 5 לעיל.

44 בנוסף, ולמרבה האבסורד, נראה כי לעתים נוהג הצבא למסור זימונים לחקירה באמצעות פלישה לבתי קטינים באישון לילה – כך עולה מתצהירים שגבה ארגון Military Court Watch, ור' למשל [תצהירו של נער בן 14](#), שהעיד כי בשעה 3:00 לפנות בוקר הגיעו לביתו שבתוקוע כעשרים חיילים, שלושה מהם רעולי פנים, ומסרו לו זימון – בעברית – להגיע לתחנת המשטרה עציון בשעה 8:30 בבוקר.

נתונים מלאים בעניין, וכך גם משטרת ישראל. זו האחרונה אף הצהירה בחמקמקות, במענה לפניית המוקד, כי "הפיילוט מיושם בפועל במקרים שמאפשרים את יישומו. בשל המצב הביטחוני הרגיש באזור יו"ש קיימת לעיתים רבות בעייתיות ביישום הפיילוט". נתונים לא נמסרו, ואף הוצהר מפורשות כי "בידי משטרת ישראל אין מעקב ונתונים כמותיים בנוגע לזימונים... כמו כן, לא קיימים מסקנות כתובות או לקחים כלשהם בעקבות הפיילוט".⁴⁵

במהלך התכתובות בין המוקד לרשויות, אף התברר כי היקפו הפורמלי של הפיילוט צומצם מאוד, באופן שהופך אותו לאמצעי זניח לא רק בפועל אלא גם להלכה. כך, בין היתר, במענה לפנייה תקיפה ששלח המוקד לצבא לגבי אי יישומו של הפיילוט,⁴⁶ נמסר באפריל 2020 כי "במרבית המקרים בהם נעצרים קטינים באזור, מדובר בקטינים בגילאי 18-16 או בחשודים בעבירות חמורות, אשר אינם מתאימים לקריטריונים שנקבעו בפיילוט". הקריטריונים שנקבעו, כך נמסר, כוללים את "חומרת העבירה בה חשוד הקטין, גיל הקטין, עברו הפלילי של הקטין, צרכי חקירה מיוחדים, ועוד".⁴⁷ עוד שנתיים קודם לכן התבשר המוקד על צמצום גיאוגרפי של הפיילוט לגזרה מבצעית אחת, גזרת עציון (אזור בית לחם), "במטרה ללמוד מהניסיון בגזרה ולגבש תובנות שיאפשרו יישום רחב ואפקטיבי יותר שלו בעתיד".⁴⁸ בהמשך מסר הצבא במסגרת עתירה לפי חוק חופש המידע, כי הפיילוט חל בכל אזורי הגדה ככל שמדובר בקטינים בגילאי 12-16, ואילו רק בגזרת עציון הוא ממומש גם לגבי קטינים בני 16-18.⁴⁹

בפנייה ששלח לצבא במאי 2020, תקף המוקד את הקריטריונים של גיל הקטין וחומרת המעשה כבסיס להחרגה מזימון לחקירה.⁵⁰ בין היתר הדגיש המוקד כי עילת המעצר כלל אינה רלבנטית לאופן המעצר, וכי קטינים בני 16-18 זכאים לאותן הגנות חוקיות להן זכאים קטינים בני 12-16.⁵¹ הצבא מצדו חזר על טענתו המופרכת, לפיה "נעשים מירב המאמצים לשמירה על זכויותיהם של קטינים תוך איזון מול צרכי ביטחון", ואף לא היסס להצהיר, תוך התכחשות גמורה למציאות בשטח, כי "בשל הנסיבות הביטחוניות המורכבות והייחודיות באזור, לא ניתן להפסיק לחלוטין את השימוש בכלי המעצר הלילי...".⁵²

ההצהרות החוזרות על היעדר נתונים מקיפים מעידות כאלף עדים כי הפיילוט כמעט שאינו מיושם. כך גם עולה מהיעדרן של מסקנות מגובשות – שש שנים ממועד תחילת ה"פיילוט". בימים אלה שוקד המוקד על הגשת עתירה לבג"ץ בדרישה ליישם את החלופה של זימון קטינים לחקירה באופן מקיף ונרחב, בכל רחבי הגדה המערבית ולגבי כל מי שטרם מלאו לו 18 שנים.

45 [מכתב מיום 22.9.2019 מרפ"ק יניב ארקוס, מדור תלונות ציבור ארצי וחופש מידע במשטרת ישראל, למוקד להגנת הפרט.](#)

46 [מכתב מיום 20.11.2019 מהמוקד להגנת הפרט לאלוף שרון אפק, הפרקליט הצבאי הראשי.](#)

47 [מכתב מיום 5.4.2020 מלשכת היועץ המשפטי לגדה המערבית למוקד להגנת הפרט.](#)

48 [מכתב מיום 21.5.2018 מלשכת הפרקליט הצבאי הראשי למוקד להגנת הפרט.](#)

49 [מכתב מיום 6.6.2019 מלשכת דובר צה"ל למוקד להגנת הפרט.](#)

50 [מכתב מיום 18.5.2020 מהמוקד להגנת הפרט לאלוף שרון אפק, הפרקליט הצבאי הראשי.](#)

51 בהקשר זה יצוין כי בשנת 2011 העלה הצבא את גיל הקטינות בשטחים מ-16 ל-18, ובכך השווה אותו לזה המקובל בישראל ובעולם, ור' [צו בדבר הוראות ביטחון \(תיקון מס' 10\) \(יהודה ושומרון\) \(מס' 1676\)](#), התשע"א-2011, 27.9.2011.

52 [מכתב מיום 21.6.2020 מלשכת היועץ המשפטי לגדה המערבית למוקד להגנת הפרט.](#)

מסקנות והמלצות

קטינים מהווים אוכלוסיה רגישה ופגיעה הזכאית להגנות מיוחדות, הן על פי החוק הישראלי והן בהתאם להוראות המשפט הבינלאומי. חוק הנוער, אשר נחקק לאור עקרון טובת הילד, מנחה כיצד יש לפעול כאשר קטין נחשד בעבירה ומתווה כללים ברורים לאופן שבו יש לבצע מעצר של קטין.⁵³ פקודת המשטרה שגובשה לנוכח חוק זה, קובעת כי בקבלת החלטה על מעצרו של קטין וכבילתו, על השוטר להביא בחשבון את גילו של הקטין ואת השפעת המעצר על התפתחותו ועל שלומו הגופני והנפשי.⁵⁴

ואולם, הגנות אלו אינן נחלתם של קטינים פלסטינים הנעצרים בשטחים הכבושים. הצבא קבע אמנם נהלים מיוחדים למעצר קטינים, אך הוא אינו עושה כל מאמץ לאוכפם, ונראה שהם לא יותר מאות מתה. כפי שעולה מהתצהירים שגבה המוקד להגנת הפרט, מעצר לילי יזום ממשיך לשמש את כוחות הצבא כאמצעי הראשון להבאתם של קטינים פלסטינים לחקירה. זאת, על אף שמדובר באמצעי פוגעני וטראומטי, המצלק את נפשו של הקטין, גורם לו לשברון רוח וגוף, ולבסוף גם מסכל את האפשרות להליך חקירה הוגן ומוביל להרשעה כמעט ודאית. במקביל, הפיילוט לזימון קטינים לחקירה כמעט שאינו מיושם, ומתקיים ללא מעקב, בקרה, איסוף נתונים או הסקת מסקנות. לאחרונה אף נקבעו לו קריטריונים מצמצמים, שהופכים אותו לאפיק זניח להלכה ולא רק למעשה, ובראשם קריטריון הגיל.

פסלותה הגמורה של פרקטיקת המעצר הלילי נובעת לא רק מעצם הפלישה לבתים באישון לילה, אלא גם ממכלול ההיבטים הנוספים שהוצגו בדו"ח זה, לרבות כיסוי עיניהם של הנערים, איזוק ידיהם מאחורי גבם, ותנוחת הכריעה על רצפת הרכב הצבאי, בראש מורכן, הנכפית עליהם בעת ההעברה למקום החקירה. כל אלה ננקטים ברובם המכריע של המקרים, וללא שום צורך ממשי. בהיותם במצב חוסר ישע קיצוני זה, קטינים רבים סובלים מאלימות של ממש מצד הכוח העוצר. לא פעם עולים מעשי האלימות הפיזית והמילולית כדי יחס בלתי אנושי, אכזרי ומשפיל, האסור על פי האמנה נגד עינויים.⁵⁵ למיטב ידיעתו של המוקד, בכל המקרים הללו התקיימה לעצורים בדיקה רפואית פורמלית

53 להרחבה ר' המוקד להגנת הפרט ובצלם, [לא מוגנים: מעצרים של נערים בירושלים המזרחית](#), אוקטובר 2017, עמ' 27-23.

54 משטרת ישראל, פקודת מטה ארצי מס' 14.01.05, חקירת קטין, 8.10.2013.

55 האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים, 1984.

בלבד, שלא הובילה לבחינה של אופן המעצר. לא ניתן, אם כן, להימנע מהמסקנה כי כוחות הצבא אינם מקיימים כל בקרה ראויה לשמה על הליך המעצר ועל מצבם הרפואי – הפיזי והנפשי – של הנערים, במהלכו ובעקבותיו.

המוקד להגנת הפרט שב וקורא לביטול הפער הקיים בין העקרונות החלים על קטינים מכוח החוק הישראלי ומשקפים את הנורמות שנקבעו במשפט הבינלאומי, לבין אלה הקבועים בחקיקה הצבאית הנוקשה. על כוחות הביטחון להחיל על קטינים פלסטינים את אותן ההגנות המוחלות על קטינים ישראלים, ללא תלות בסוג העבירה וחומרתה, ולהעמיד את עקרון טובת הילד במרכז המדיניות והנהלים הנוגעים למעצר קטינים בשטחים. בתוך כך, על הצבא לחדול לאלתר מהמדיניות הפוגענית והבלתי חוקית של מעצר לילי של קטינים פלסטינים כברירת מחדל. על כוחות הביטחון להפוך את הזימון לחקירה לאמצעי המרכזי והראשון בכל מקרה בו יש כוונה לחקור קטין, יהא גילו אשר יהא. הזימון צריך להימסר באמצעות ההורים או האפוטרופוס, בשעות היום, ולא באמצעות מגע ישיר עם הקטין, למעט במקרים נדירים וחריגים בחומרתם. כמו כן, על רשויות המדינה לפעול באופן מיידי למיגור האלימות הננקטת ללא כל צורך כלפי עצורים בגדה המערבית, ובייחוד שעה שמדובר בקטינים.



המוקד להגנת הפרט מיסודה של ד"ר לוטה זלצברגר הוא ארגון זכויות אדם שהוקם בשנת 1988 על רקע אירועי האינתיפאדה הראשונה. מטרתו לעמוד על משמר זכויותיהם של פלסטינים, הנמצאים תחת הכיבוש הישראלי. המוקד פועל לאכיפה של הסטנדרטים והערכים המעוגנים במשפט ההומניטארי הבינלאומי ובמשפט זכויות האדם הבינלאומי.

ISBN 978-965-7625-04-0



9 789657 625040